

NOTATKI PRZYRODNICZE

Ptaki

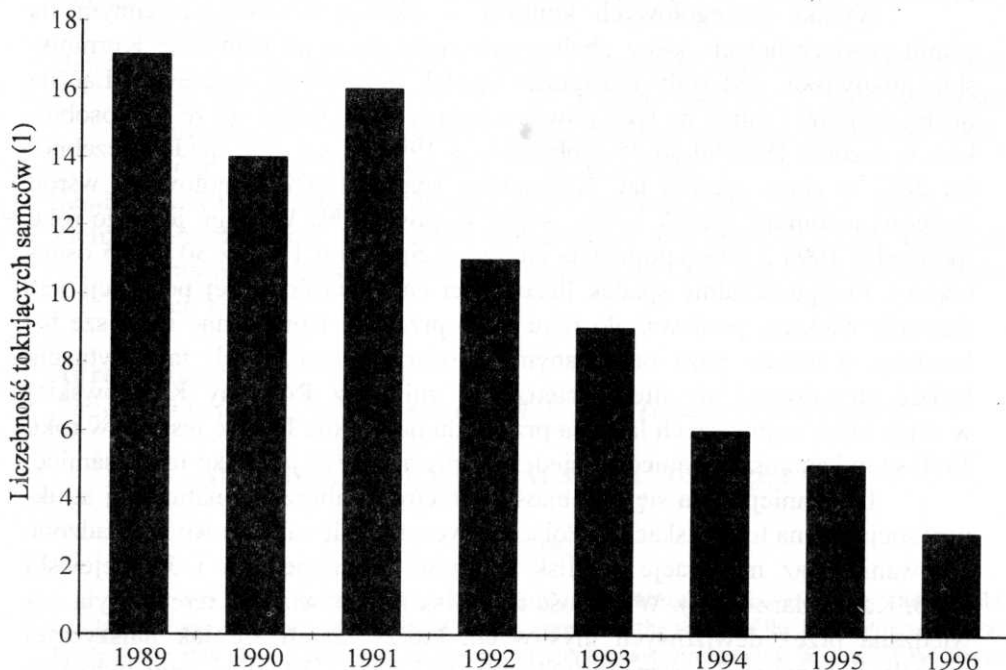
WYMIERANIE CIETRZEWIA (*Tetrao tetrix*) NA RÓWNI KURPIOWSKIEJ

Wyniki szczegółowych kontroli w okresie zimowo-wiosennym na ośmiu powierzchniach, które obejmowały największe na Równinie Kurpiowskiej tokowiska, wykazały drastyczny spadek liczebności cietrzewia. Łączna liczba samców i samic na tych powierzchniach zmniejszyła się ze 101 osobników w sezonie 1989/90 do 25 osobników w 1995/96, co daje spadek liczebności 76% w ciągu sześciu lat. Największy spadek (80%) zanotowano wśród samców, natomiast spadek liczby samic wynosił 61%. W ciągu jednego roku (pomiędzy 1995 a 1996) populacja cietrzewi zmalała o 17% (z 30 do 25 osobników). Przymuszczalnie spadek liczebności całej kurpiowskiej populacji jest znacznie większy, ponieważ do roku 1996 przestały istnieć inne mniejsze tokowiska, położone poza omawianymi powierzchniami. Jeżeli taka sytuacja będzie utrzymywać się dłużej cietrzewie znikną z Równiny Kurpiowskiej w ciągu kilku najbliższych lat. Dla przykładu na Bagnie Łokieć jeszcze w roku 1990 spotykano osiem samców i siedem samic a w 1996 już tylko jedną samicę.

Do zmniejszenia się liczebności samców i zaburzenia naturalnej struktury socjalnej na tokowiskach w Polsce przyczyniły się rabunkowo prowadzone polowania oraz melioracje siedlisk cietrzewi (Jędrzejewska i Jędrzejewski 1996, Kamieniarz 1996). Większość tokowisk na omawianym terenie była odwiedzana przez dewizowych myśliwych, którzy starali się jak najszybciej ustrzelić jak najwięcej samców (Mierzwiński 1989). Efektem tego było całkowite rozbicie tokowiska koło Kierzka w dolinie Omulwi, na którym w roku 1989 przebywało 17 samców (Kasprzykowski 1993). Pomimo, że od trzech lat nie prowadzono tam polowań, w roku 1996 tokowały w rozproszeniu zaledwie trzy wyjątkowo płochliwe samce (ryc.).

Cietrzew jeszcze w XIX w. występował na terenie całego kraju (Taczanowski 1882). Na początku lat dziewięćdziesiątych zasiedlał głównie wschodnią Polskę oraz wyspowe stanowiska w południowej i zachodniej części kraju: Bory Dolnośląskie, Sudety i Karpaty, Wyżynę Kielecką (Jamrozy 1991, Kamieniarz 1995, Tomiałojć 1990). Na Nizinie Mazowieckiej gatunek ten wyginał na większości terenów swojego dawnego występowania. Na niektórych obszarach spotyka się już tylko pojedyncze osobniki (Chmielewski *et al.* 1993, Rzępała i Mitrus 1995, kart. MTOF i R-KTP). Jedynie na Równinie Kurpiowskiej i poligonie wojskowym w Czerwonym Borze zachowały się sto-

sunkowo liczniejsze populacje (A. Górski i A. Dmoch, inf. ustna oraz dane własne). Mimo tego, również na Równinie Kurpiowskiej zmniejszenie się liczebności cietrzewi potwierdza tendencje spadkowe dla całej Polski podawane przez Tomiałojcia (1990). Cietrzew został objęty prawną ochroną na terenie całego kraju o wiele lat za późno bo dopiero w roku 1995 (Dz. U. 1995, nr 13 poz. 61). Najwcześniej na Nizinie Mazowieckiej podjęto prawne kroki w celu ochrony tego gatunku na terenie woj. radomskiego. Zgodnie z nowymi możliwościami jakie stworzyła ustawa o ochronie przyrody z roku 1991 z inicjatywy Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Radomiu Wojewoda Radomski wydał w roku 1994 rozporządzenie o ochronie cietrzewia.¹

Ryc. Liczebność samców cietrzewia (*Tetrao tetrix*) w dolinie Omulwi koło Kierzka w latach 1989-1996.

Fig. Numbers of males *Tetrao tetrix* in the valley of the river Omulew near Kierzek in 1989-1996. (1) - Number of tooting males.

¹ W roku 1997 na terenie woj. radomskiego, kieleckiego i piotrowskiego Radomsko-Kieleckie Towarzystwo Przyrodnicze we współpracy z wojewódzkimi konserwatorami przyrody, Regionalną Dyрекcją Lasów Państwowych w Radomiu oraz ZW PZŁ w Radomiu i Kielcach rozpoczęło program ochrony cietrzewia dofinansowany przez Fundację EkoFundusz. W pierwszym etapie tego programu w odniesieniu do miejsc rozrodu i regularnego przebywania zostaną wyznaczone strefy ochronne.

Literatura

- Chmielewski S., Kusiak P., Sosnowski J. 1993. *Awifauna lęgowa tarasu zalewowego dolnej Pilicy*. Not. Orn. 34:247-276.
- Jamroz G. 1991. *Występowanie głuszca *Tetrao urogallus* (L.), cietrzewia *Tetrao tetrix* (L.) i jarząbka *Bonasa bonasia* w polskich Karpatach*. Prz. Zool. 35:364-368.
- Jędrzejewska B., Jędrzejewski W. 1986. *Polowanie na tokach - ochrona czy zagłada?* Łow. Pol. 3:12-13.
- Kamieniarz R. 1995. *Zmiany areалу i liczebności cietrzewia (*Tetrao tetrix*) w Borach Dolnośląskich w latach 1982-94, oraz propozycje aktywnej ochrony tego gatunku*. Prz. Przynr. 4, 3-4: 185-196.
- Kamieniarz R. 1996. *Ostatnia ostoja cietrzewia na nizinach zachodniej Polski*. Łow. Pol. 5: 7-8.
- Kasprzykowski Z. 1993. *Za późno dla cietrzewi, za późno dla Omulwi?* Ptaki 2:10-11.
- Mierzwiński W. 1989. *Cietrzew *Lyrurus tetrix*, populacja zagrożona w województwie ostrołęckim*. Chronimy Przynr. Ojcz. 45, 4: 79-80.
- Rzępała M., Mitrus C. 1995. *Ocena liczebności awifauny lęgowej kompleksu leśnego „Krynszczak” koło Łukowa w siedleckim*. Not. Orn. 36:273-295.
- Taczanowski W. 1882. *Ptaki krajowe*. T.1, Kraków.
- Tomiałojć L. 1990. *Ptaki Polski - rozmieszczenie i liczebność*. PWN, Warszawa.

Adres autora:

Zbigniew Kasprzykowski, Mazowieckie Towarzystwo Ochrony Fauny ul. Starowiejska 18/24 08-110 Siedlce

DYING OUT OF *TETRAO TETRIX* ON THE KURPIOWSKA PLAIN

Summary

Studies comprised eight biggest tooting-grounds of *Tetrao tetrix* on the Kurpiowska Plain (in the north - east of Poland). Between seasons 1989/1990 and 1995/1996 was recorded the reduction of numerical force of *Tetrao tetrix*, making 76% in all population. The most subject were males - the reduction 80%, however the reduction of numerical force of females was 61%.

Errata
do nr 1/1997 „KULONA”

Str.	Wiersz	Jest	Powinno być
-------------	---------------	-------------	--------------------

64	przypis, wiersz 1 od d.strefy ochronne.	...strefy ochronne (przyp. red.).
----	-------------------------	----------------------	-----------------------------------